

حقوق شهروندی در مجله رشد دانش آموز

دکتر حسین زارع، رئیس اداره آموزش و پرورش جرقویه سفلی استان اصفهان
معصومه خلیلی، رئیس گروه بررسی و تحلیل محتوای اداره کل آموزش و پرورش استان اصفهان

چکیده

پژوهش حاضر با هدف تعیین میزان توجه به مؤلفه‌های حقوق شهروندی در مجله «رشد دانش آموز» انجام گرفت. بدین منظور مؤلفه‌های حق برخورداری از امنیت، آزادی انتخاب، صلح، آموزش و پرورش، محیط زیست سالم، تأمین اجتماعی و بیمه، برابری و عدالت، آزادی عقیده، آزادی بیان، حمایت قانون، داشتن کار و حرفه، و حق مالکیت انتخاب شدند. روش تحقیق توصیفی بود که با استفاده از روش «تحلیل محتوا و آنتروپی شانون»، بار اطلاعاتی و ضریب اهمیت هر یک از مؤلفه‌های دوازده‌گانه حقوق شهروندی در مجله رشد دانش آموز محاسبه و میزان توجه به هر یک مشخص شد. جامعه آماری پژوهش همه شماره‌های رشد دانش آموز از سال ۱۳۹۰ تا پایان ۱۳۹۵ بود. براساس نتیجه به دست آمده، بیشترین ضریب اهمیت مربوط به مؤلفه برخورداری از حق محیط زیست سالم و کمترین ضریب اهمیت مربوط به حق برخورداری از تأمین اجتماعی و بیمه است.

مقدمه

در نظام نوین کنونی، وسایل ارتباط جمعی به عنوان جزء جدایی‌ناپذیر زندگی بشری، یک منبع قدرت و نیز ابزاری قوی برای کنترل و اداره جامعه به حساب می‌آیند که به طور فزاینده همه افراد را تحت تأثیر قرار داده‌اند. در میان گروه‌های مختلف جامعه، کودکان و نوجوانان از تأثیرپذیرترین و در عین حال آسیب‌پذیرترین مخاطبان رسانه‌های گروهی به حساب می‌آیند. همین موضوع نگرانی‌های عمده‌ای را بین والدین، متخصصان و صاحب‌نظران علوم تربیتی برانگیخته و پژوهش‌های زیادی را به خود اختصاص داده است [رضایی بایندر، ۱۳۸۲]. بی‌شک کودکان و نوجوانان سرمایه‌ها و آینده‌سازان هر کشوری به شمار می‌آیند. استفاده از برنامه‌های رسمی و غیررسمی برای تعلیم و تربیت آن‌ها، سیاستی است که مسئولان در رأس برنامه‌های خود قرار می‌دهند [محمدی و همکاران، ۱۳۸۹]. در فرایند جامعه‌پذیری، خانواده، مدرسه و رسانه‌های گروهی عملاً نقش هدایت کودکان و نوجوانان را برعهده دارند. وسایل ارتباط جمعی در کنار معلمان و دولت وظیفه دارند، به نیازهای کودکان و نوجوانان به صورتی شایسته و مناسب پاسخ دهند. شهروندی مقوله‌ای است که با مفهوم فرهنگ هر جامعه گره

کلیدواژه‌ها: تحلیل محتوا، حقوق شهروندی، امنیت، آزادی انتخاب، صلح، آموزش و پرورش، محیط زیست سالم، حمایت قانون، رشد دانش آموز

با اینکه تأمین اجتماعی و بیمه نیز از جمله نیازهای ضروری مردم به‌شمار می‌رود و لازم است دانش‌آموزان با مفهوم بیمه به‌عنوان سرمایه‌گذاری در سلامت انسان‌ها برای زندگی عاری از نگرانی و همراه با شادابی در آینده آشنا شوند، رشد دانش‌آموز کمتر به این مقوله پرداخته است

خورده است. از آنجا که فرهنگ هر مرز و بوم ناشی از سه قلمروی اساسی فعالیت‌های اجتماعی، فضای سیاسی و وضعیت اقتصادی آن جامعه است، فرهنگ هر جامعه کاملاً منحصر به فرد و هر فرهنگی نیز شهروند ویژه خود را می‌طلبد. صاحب‌نظران عقیده دارند شهروند کسی است که:

- حقوق فردی و جمعی خود را می‌شناسد و از آن‌ها دفاع می‌کند؛
- قانون را می‌شناسد و به آن عمل می‌کند؛
- حقوق و خواسته‌های خود را از طریق قانون مطالبه می‌کند و از حقوق معینی برخوردار است.

• می‌داند که فرد دیگری هم حضور دارد و دفاع از حقوق او، یعنی دفاع از حقوق خودش و فردی که در امور شهر مشارکت دارد. پس شهروندی نه تنها به معنای سکونت در یک شهر به مدت مشخص که به معنای مجموعه‌ای از آگاهی‌های حقوقی، فردی و اجتماعی است [فتحی و اجارگاه و واحد جوکده، ۱۳۹۳].

شهروند عضو رسمی یک شهر یا یک کشور است. این دیدگاه، حقوق و مسئولیت‌هایی را به او یادآور می‌شود که در قانون پیش‌بینی و تدوین شده است. از نظر حقوقی، جامعه نیازمند مقرراتی است که روابط تجاری، مالکیت، شهرسازی، امور سیاسی و حتی مسائل خانوادگی را سامان دهد. از این رو از دید شهری، موضوع حقوق شهروندی، روابط، حقوق و تکالیف مردم شهر در برابر یکدیگر، و اصول، اهداف، وظایف و روش انجام این تکلیف است. همچنین نحوه اداره امور شهر و کیفیت نظارت بر رشد هماهنگ شهر منشعب از حقوق اساسی کشور است [شکری، ۱۳۸۶].

گیدنز (۱۹۸۰) حقوق مدنی را حقوق قانونی مردمی می‌داند که در اجتماع ملی معینی زندگی می‌کنند. همچنین، مارشال

(۱۹۷۳) سه نوع حق در ارتباط با رشد شهروندی تشخیص داده است که عبارت‌اند از:

۱. **حقوق مدنی:** به حقوق فرد در قانون اطلاق می‌شود. این حقوق شامل امتیازاتی است که بسیاری از ما امروز آن‌ها را بدیهی می‌دانیم، اما به‌دست آوردن آن‌ها زمانی دراز طول کشیده است. حقوق مدنی شامل این موارد است: آزادی افراد برای زندگی در هر جایی که انتخاب می‌کنند؛ آزادی بیان و مذاهب؛ حق بیان؛ حق دادرسی یکسان در برابر قانون.

۲. **حقوق شهروندی:** حقوق سیاسی و به‌ویژه حق شرکت در انتخابات و انتخاب شدن.

۳. **حقوق اجتماعی:** این حقوق به حق طبیعی هر فرد برای بهره‌مند شدن از حداقل استانداردها رفاه اقتصادی و امنیت مربوط می‌شود و شامل مزایای بهداشتی و درمانی، تأمین اجتماعی در صورت بی‌کاری، و تعیین حداقل دستمزد است. به‌عبارت دیگر، حقوق اجتماعی به خدمات رفاهی مربوط می‌شود [جمالی و همکاران، ۱۳۹۲].

هدف‌های پژوهش

هدف کلی: تعیین میزان توجه به مؤلفه‌های حقوق شهروندی در مجله رشد دانش‌آموز.

هدف‌های جزئی

۱. تعیین میزان توجه به مؤلفه حق برخورداری از امنیت و صلح در مجله رشد دانش‌آموز؛
۲. تعیین میزان توجه به مؤلفه حق برخورداری از حمایت قانونی و آزادی و عدالت در مجله رشد دانش‌آموز؛
۳. تعیین میزان توجه به مؤلفه حق برخورداری از آموزش و پرورش در مجله رشد دانش‌آموز؛
۴. تعیین میزان توجه به مؤلفه حق برخورداری از تأمین اجتماعی و بیمه؛
۵. تعیین میزان توجه به مؤلفه حق برخورداری از کار و حرفه و مالکیت در مجله رشد دانش‌آموز؛
۶. تعیین میزان توجه به مؤلفه حق برخورداری از محیط زیست سالم در مجله رشد دانش‌آموز.

جدول ۱. ضریب اهمیت هر یک از مقوله‌های حقوق شهروندی

مقوله	شماره مجله	امنیت	انتخاب	صلح	آموزش و پرورش	محیط زیست	تأمین اجتماعی و بیمه	برابری و عدالت	آزادی عقیده	آزادی بیان	حمایت قانون	کار و حرفه	حق مالکیت
ضریب اهمیت	۰/۸۴	۰/۸۲	۰/۷۵	۰/۷۸	۰/۹۱	۰/۵۶	۰/۷۵	۰/۷۶	۰/۷۷	۰/۶۰	۰/۷۵	۰/۷۷	

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع کاربردی است که به روش تحلیل محتوا انجام گرفته. واحد تحلیل در پژوهش حاضر صفحه‌های (داستان، شعر، تصویر و دیگر مطالب) مجله رشد دانش آموز منتشر شده از سال ۱۳۹۰ تا پایان سال ۱۳۹۵ بوده است. جامعه آماری شامل همه شماره‌های رشد دانش آموز در دوره زمانی ذکر شده بوده است که به صورت تصادفی تعداد ۲۹ شماره از بین آن‌ها انتخاب شدند.

خلاصه بحث و نتیجه‌گیری

همان‌گونه که تجزیه و تحلیل آماری (جدول ۱) نشان می‌دهد، «رشد دانش آموز» به همه ۱۲ شاخص حقوق شهروندی مورد تحلیل در این پژوهش پرداخته است، لیکن میزان اهمیت هر یک از حقوق شهروندی در شماره‌های مجله متفاوت بود. در مجموع نتایج تحقیق نشان داد که بیشترین ضریب اهمیت به محیط زیست سالم داده شده است که بسیار بجا و مناسب بود. چون یکی از دغدغه‌های دولت و مردم حفظ و حراست از محیط زیست است. با اینکه تأمین اجتماعی و بیمه نیز از جمله نیازهای ضروری مردم به‌شمار می‌رود و لازم است دانش آموزان با مفهوم بیمه به‌عنوان سرمایه‌گذاری در سلامت انسان‌ها برای زندگی عاری از نگرانی و همراه با شادابی در آینده آشنا شوند، رشد دانش آموز کمتر به این مقوله پرداخته است که به نظر می‌رسد، توجه ویژه به موضوع تأمین اجتماعی و نیاز به برخورداری از حمایت قانون باید در اولویت بحث‌های مجله قرار گیرد.

منابع

۱. آذر، عادل (۱۳۸۰). «بسط و توسعه روش آنتروپی شانون برای پردازش داده‌ها در تحلیل محتوا». فصلنامه علمی-پژوهشی علوم انسانی دانشگاه الزهراء (س). سال یازدهم شماره ۳۸-۳۷.
۲. ال آر، هولستی (۱۳۷۳). تحلیل محتوا در علوم اجتماعی و انسانی. ترجمه نادر سالرزاده امیری. دانشگاه علامه طباطبایی. تهران.
۳. جمالی تازه‌کند، محمد؛ طالب‌زاده نوبریان، محسن؛ ابوالقاسمی، محمود (۱۳۹۲). «تحلیل جایگاه مؤلفه‌های تربیت شهروندی در محتوای برنامه درسی علوم اجتماعی دوره متوسطه». پژوهش در برنامه‌ریزی درسی. دوره ۱۰. شماره ۳۷.
۴. درانی، کمال (۱۳۷۵). «درآمدی بر تجزیه و تحلیل محتوا (فن تعبیر و تفسیر نظارتی)». فصلنامه دانش مدیریت.
۵. رضایی بایندر، محمدرضا (۱۳۸۲). «درآمدی بر نقش تلویزیون در تربیت دینی کودکان و نوجوانان». پژوهش‌های ارتباطی. شماره ۳.
۶. سرمد، زهره؛ بازرگان، عباس؛ حجازی، الهه (۱۳۷۶). روش‌های تحقیق در علوم رفتاری. آگاه. تهران.
۷. شکری، نادر (۱۳۸۶). مجموعه مقالات همایش نظارت همگانی، شهروندی، و توسعه سازمانی. شهرداری تهران و دانشکده مدیریت. تهران.
۸. فتحی واجارگاه، کورش، واحد جوکده، سکینه (۱۳۹۳). «تحلیل محتوای کتاب‌های درسی فارسی و علوم اجتماعی پایه ششم ابتدایی از حیث توجه به هویت ملی بر محور استانداردهای مصوب». نخستین همایش ملی علوم تربیتی و روان‌شناسی. مرودشت.
۹. محمدی، مهدی؛ آزاده، فریدون؛ باب‌الحوائجی، فهیمه (۱۳۸۹). «نقش ادبیات در شکل‌گیری شخصیت کودکان و نوجوانان با تأکید بر گرایش‌های دینی و اخلاقی. تربیت اسلامی». شماره ۱۰.